

Z dziejów dawnego Szpitala Kolejowego w Szklarskiej Porębie Dolnej

W XIX wieku gruźlica była chorobą społeczną. W maju 1899 r. w Berlinie odbyła się konferencja poświęcona chorobom płuc i gruźlicy. Stwierdzono, że gruźlica jest chorobą siejącą wśród ludności największe spustoszenie. Z medycznego punktu widzenia udowodniono, że zapobiegać oraz leczyć gruźlicę i inne choroby płuc można przez właściwą kurację połączoną z dietą i higieną. Samą kurację farmaceutyczną uznano za niewystarczającą, dającą o wiele skromniejsze efekty.

Na podstawie tych stwierdzeń podjęta została decyzja o budowie nowych ośrodków leczenia chorób płuc. Zatwierdzono budowę dwóch obiektów leczniczych; dla wschodniej części Prus w [Szklarskiej Porębie](#) Dolnej, a dla zachodniej w Melsungen pod Hannoverem. Ważnym momentem, którym kierowano się przy wyborze miejsc było malownicze położenie, co miało mieć korzystny wpływ na stan psychiczny pacjentów i przebieg kuracji. Według ówczesnych opinii sanatorium w [Szklarskiej Porębie](#) Dolnej było "jednym z najpiękniej położonych zakładów w Niemczech".

Dnia 17.04.1904 r. otwarto sanatorium chorób płucnych o nazwie "Moltkefels"- "Kamień Moltkego" w [Szklarskiej Porębie](#) Dolnej, którego założycielem było "Prusko - Heskie Towarzystwo Kolejowe". Obiekt zapożyczył nazwę od pobliskiego miejsca poświęconego pamięci marszałka Helmuta von Moltke, bohatera wojny francusko - pruskiej w 1870 r.

Zespół budynków sanatorium powstał na wysokości 650 m. n. p. m., na granicy lasu, ze wspaniałym widokiem na [Szklarską Porębę](#) Dolną, karkonoską grań od [Śnieżki](#) po Szrenicę, ze szczególną ekspozycją partii [Śnieżnych Kotłów](#). Obiekt został dogodnie ulokowany w pobliżu dworca kolejowego w [Szklarskiej Porębie](#) Dolnej, przy linii [Piechowice - Szklarska Poręba - Harrachov](#) wybudowanej w latach 1900 – 1902. Zapewniało to dogodny dojazd kuracjuszy z terenów całych Niemiec. Na wybór lokalizacji sanatorium wpływ miała budowa linii kolejowej, podczas której uwydatniły się klimatyczne zalety miejsca oraz doszło do wykupu parcel pod przyszłe torowisko. Przy tej okazji zakupiono dużą działkę budowlaną pod mające powstać sanatorium.

Parcela, na której położone jest sanatorium została przedzielona torowiskiem. Część dolna składała się z ogrodu, sadu owocowego z około 900 drzewami i gospodarstwa rolnego. Powyżej linii kolejowej znajdował się budynek główny, kotłownia, budynki administracyjne oraz leżakownie i tereny rekreacyjno-parkowe. Budynek sanatorium z fasadą o długości 110 m był największym obiektem w [Szklarskiej Porębie](#). W 1904r. powstały cztery zadaszone leżakownie - hale, które służyły do odbywania kuracji słonecznych. W 1913 r. wybudowano jeszcze dwa takie obiekty.

Otoczający sanatorium park pełen był ścieżek do punktów widokowych na panoramę [Karkonoszy](#) i [Kotliny Jeleniogórskiej](#), a długie spacerki zalecane były jako jeden z elementów kuracji. Obok sanatorium znajdowały się pola do gry w krykieta oraz kręgielnie. Były to zajęcia popularne wśród pacjentów i stanowiły jednocześnie świetną formę terapii ruchowej. Pod koniec kuracji niektórzy z pacjentów zatrudniani byli do prac ogrodowych.

Od 1905 r. otwarta była przy w sanatorium druga w [Szklarskiej Porębie](#) stacja meteorologiczna (pierwsza znajdowała się na polanie w okolicy ul. Kasprowicza). Związane to było ze stosowaną w [Szklarskiej Porębie](#) terapią solarną, przydatną przy leczeniu chorób płuc. Obserwacje potwierdziły lecznicze zalety klimatu [Szklarskiej Poręby](#). Udowodniona została wyższość łagodnego klimatu [Karkonoszy](#) od ostrzejszego klimatu alpejskiego. Zwrócono uwagę, że w alpejskim Davos, światowym centrum leczenia chorób płuc, mogą przebywać pacjenci ze zdrowym sercem i stabilnym systemem nerwowym, zdolni do szybkiej adaptacji klimatycznej. Pobyt w kurortach alpejskich bywał z reguły dłuższy, a leczenie powolniejsze. Ilość dni słonecznych w [Karkonoszach](#), szczególnie zimą, w porównaniu z alpejskimi była o wiele wyższa. Oczywiście klimat był jednym z wielu części terapii, gdyż cytując ówczesnych lekarzy najpierw należało odpowiedzieć na pytanie "jak", a dopiero potem "gdzie" leczyć pacjentów. Podczas pierwszej wojny światowej sanatorium zostało przemianowane na szpital V Korpusu Armii z Poznania.

W pierwszych latach powojennych sanatorium dotknęły kłopoty gospodarcze. Duże trudności, szczególnie w zaopatrzeniu w żywność oraz opał przeżywało sanatorium podczas inflacji i kryzysu lat 1922-1923. Doprowadziło to do wstrzymania przyjęć pacjentów na początku 1924 r. W połowie lat dwudziestych powtórzyły się przejściowe trudności z pełnym obłożeniem sanatorium w okresie zimowym.

Z trudnych lat kryzysu zostały wyciągnięte wnioski. Sanatorium w [Szklarskiej Porębie](#) postanowiło uniezależnić się od sytuacji gospodarczej. W 1927 r. zakupiono gospodarstwo rolne o powierzchni około 76,5 ha w [Cieplicach Śląskich](#). Dostarczano pacjentom jaja, masło, warzywa i świeże mleko, którego podawanie traktowano jako jeden z zabiegów leczniczych. Gospodarstwo zaopatrywało sanatorium również w cielęcinę, baraninę i wieprzowinę. Mięso było w miarę potrzeb przetwarzane w zakładzie wędliniarskim znajdującym się na terenie sanatorium. W 1928 r. około 2 / 3 produktów spożywczych dostarczanych do sanatorium pochodziło z własnych gospodarstw rolnych.

W okresach pomyślnej sytuacji finansowej zakładu w budynkach szpitalnych wprowadzano techniczne ulepszenia służące do poprawy obsługi chorych i warunków bytowych (aparaty Röntgena, nowoczesne wyposażenie kotłowni, kuchni czy pralni). Jako chirurgiczne metody lecznicze w wypadkach gruźlicy stosowano odmy gazowe (pneumothorax), likwidację przepon płucnych i usunięcie chorego fragmentu płata płucnego.

Zwracano uwagę na fakt powiązania leczenia chorób płucnych z dietą i utrzymywaniem pacjentów w jak najlepszej kondycji. Służyły temu spacerunki wokół szpitala, naświetlanie lampami kwarcowymi czy leżakowanie w halach na świeżym powietrzu. W początkowym okresie stosowana była powszechnie obowiązująca trzymiesięczna kuracja. Z czasem podjęto bardziej elastyczne formy kuracji, często ją skracając lub przedłużając nawet do pół roku.

Pierwszym dyrektorem obiektu w latach 1904 -1921 był dr Richard Muttray, lekarz wojskowy, specjalizujący się w chorobach płuc. Jego asystentem był dr Oldenburg, który przejął po nim funkcję dyrektorską. Funkcję dyrektora od 1936 r. pełnił dr Norbert Ebers, a w końcu dr Richard Boccalli.

Kryzys gospodarczy przełomu lat 20. i 30. dotknął także sanatorium w [Szklarskiej Porębie](#). Obiekt odwiedzało niewielu pensjonariuszy i po raz kolejny potwierdziła się zależność funkcjonowania obiektu od koniunktury gospodarczej. W pierwszej połowie lat 30. nastąpiło powolne wychodzenie Niemiec z kryzysu. Stopniowo wzrastała liczba pacjentów, która następnie uległa stabilizacji. W 1937 r. zmodernizowano salę operacyjną oraz oddział rentgenologiczny. W tym okresie zostały zainstalowane w pokojach odbiorniki radiowe, przybyło dużo nowych książek do biblioteki, a w jadalni odbywały się seanse filmowe. W następnych latach zaczęto organizować seanse filmowe na świeżym powietrzu, obok głównego budynku sanatorium. "Letnie kino" przy sanatorium kolejowym funkcjonowało jeszcze w latach sześćdziesiątych XX w.

Podczas II wojny światowej sanatorium pełniło po raz kolejny funkcję szpitala wojskowego. Pod koniec działań wojennych starano się ograniczyć liczbę przyjmowanych pacjentów. Dnia 15 lutego 1945 r. 35 chorych, podstawowe wyposażenie i personel przewieziono do sanatorium w bawarskim Marquartstein. Po zakończeniu II wojny światowej sanatorium zostało przejęte przez Polskie Koleje Państwowe z przeznaczeniem dla celów lecznictwa chorób płucnych. Przejmowanie przez polskie odpowiedniki instytucji niemieckich właściwych przedsiębiorstw i zakładów było w tym czasie zasadą powszechnie stosowaną, która znalazła zastosowanie również w tym przypadku. W latach następnych zaczęli stopniowo przybywać kuracjusze z całej Polski, a właściwe funkcjonowanie budynku przywrócono w latach pięćdziesiątych. Przez lata obiekt znany był powszechnie jako Szpital Kolejowy.

Dnia 1.06.2002 utworzony został jako akcjonariat pracowniczy NZOZ Szpital Chorób Płuc i Nowotworów Spółka "IZER-MED", który był jedną z pierwszych udanych prywatyzacji instytucji służby zdrowia na [Dolnym Śląsku](#).

Tekst Przemysław Wiater